

13. – 14. aprill

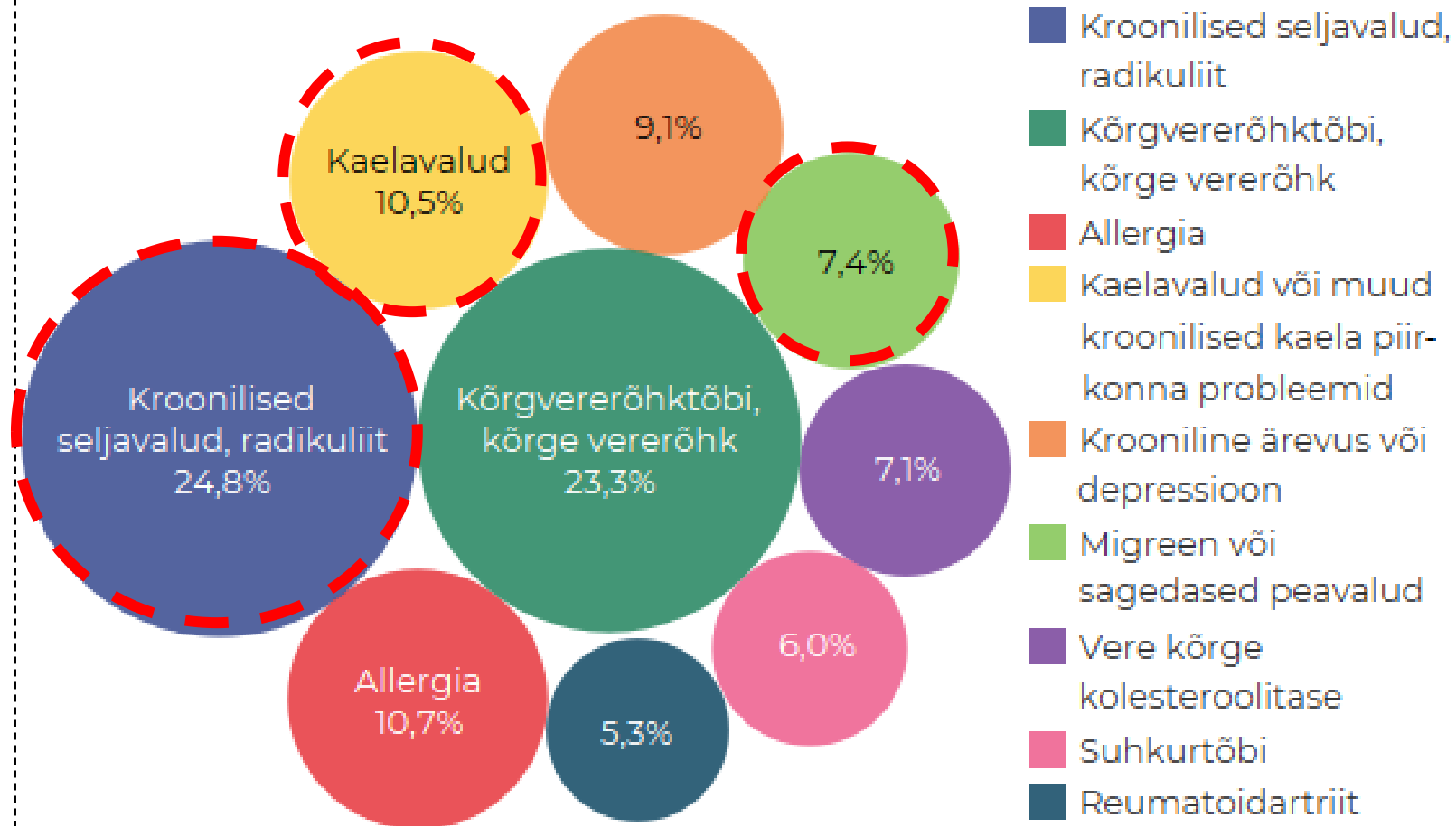
Eesti Arstide Päevad 2023

Viimsi Artium

14.aprill 2023 - Valu mitmes vaates Taastusravi kroonilise valu käsitluses

Teele Kaarma-Tõnne
taastusarst

Elanike osakaal (15-aastased ja vanemad), kes kinnitasid pikaajalisi haigusi/terviseprobleeme

Eesti terviseuuring 2019, TAI

„Valu on ebameeldiv
SENSOORNE ja **EMOTSIONAALNE** elamus,
mis on seotud tegeliku või
võimaliku koekahjustusega või
sarnaneb sellega.“

Raja et.al. The revised IASP definition of pain: concepts, challenges, and compromises. Pain 2020

Valu mehhanismid:

- ✓ Notsitseptiivne
- ✓ Neuropaatiline
- ✓ Notsiplastiline – tsentraalne sensibilisatsioon

RHK -11:

- Krooniline primaarne valu – 3 kuud või kauem kestnud valu, mis on seotud emotsionaalse stressi ja / või funktsionaalse puudega ja valu jaoks pole muud võimalikku seletust
- Krooniline sekundaarne valu

TSENTRAALSE SENSIBILISATSIOONI KLIINILISED TUNNUSED

**Ebaproportsionaalne
valu**

**Valu laiali
levimine**

**Ülitundlikkus erinevatele
sensorsetele sisenditele
(valgus, lõhn, surve)**

See foto, autor: Tundmatu autor,
litsents: [CC BY](#)

**Stressi talumatus
(sotsiaalne stress ja
füüsiline stress*)**

*füüsiline aktiivsus/koormus, harjutused

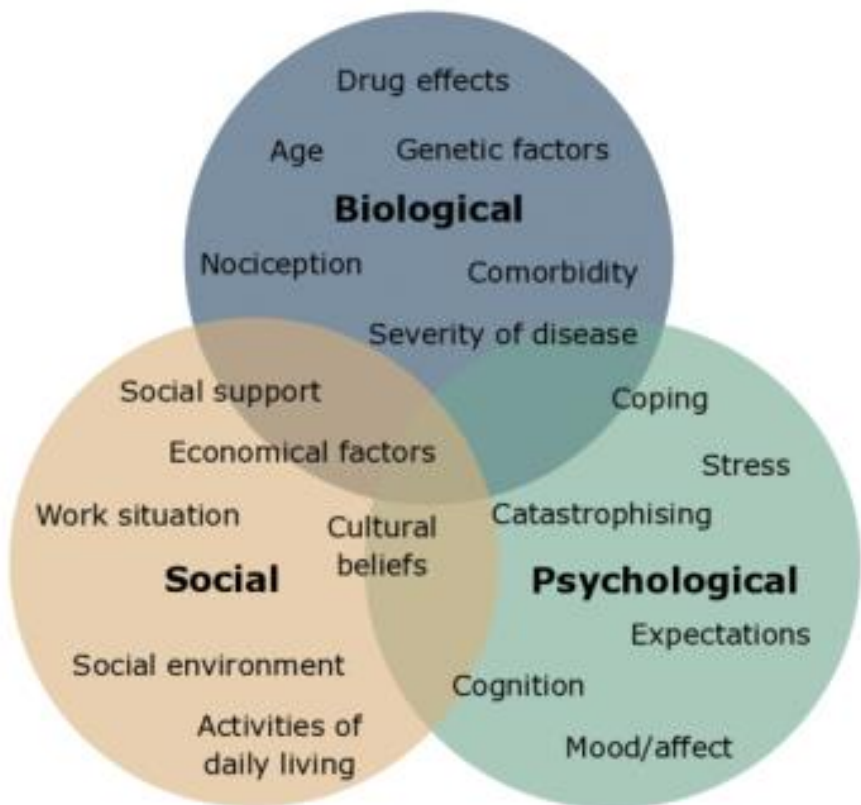
**Mittevalulikud
sümptomid nagu
väsimus, unehäired**

KAS TSENTRAALNE SENSIBILISATSIOON ON KLIINILISELT OLULINE VÕI MITTE?

- Hinnanguline esinemine: alaseljavalu 25%, OA 30%, fibromüalgia 100%
- Ennustab kehva ravitulemust erinevat liiki ravimeetoditele sh mini-invasiivsed sekkumised, kirurgia ja füsioteraapia.
- Prognoos ei ole nii positiivne - mõjutab seda, kuidas me teavitame patsiente eeldatavast ravitulemusest.
- **Ravi peaks olema suunatud ajule/kesknärvisüsteemile** (= ülalt-alla strateegiad) – nõ aju ümberõpetamine/treenimine

Online kursus „Central Sensitization in Patients with Persistent Pain: from the Lab to the Clinic“ 2023

KROONILINE VALU EI OLE AINULT VALU

Rankin 2020

SOTSIO-PSÜHHO-BIOLOOGILINE MUDEL

- *emotsionaalne ärritus*
- *düsfunksionaalne perekond*
- *majanduslik stress*
- ➔ *valu põhjused, mitte tagajärjed*

Carr & Bradshaw 2014

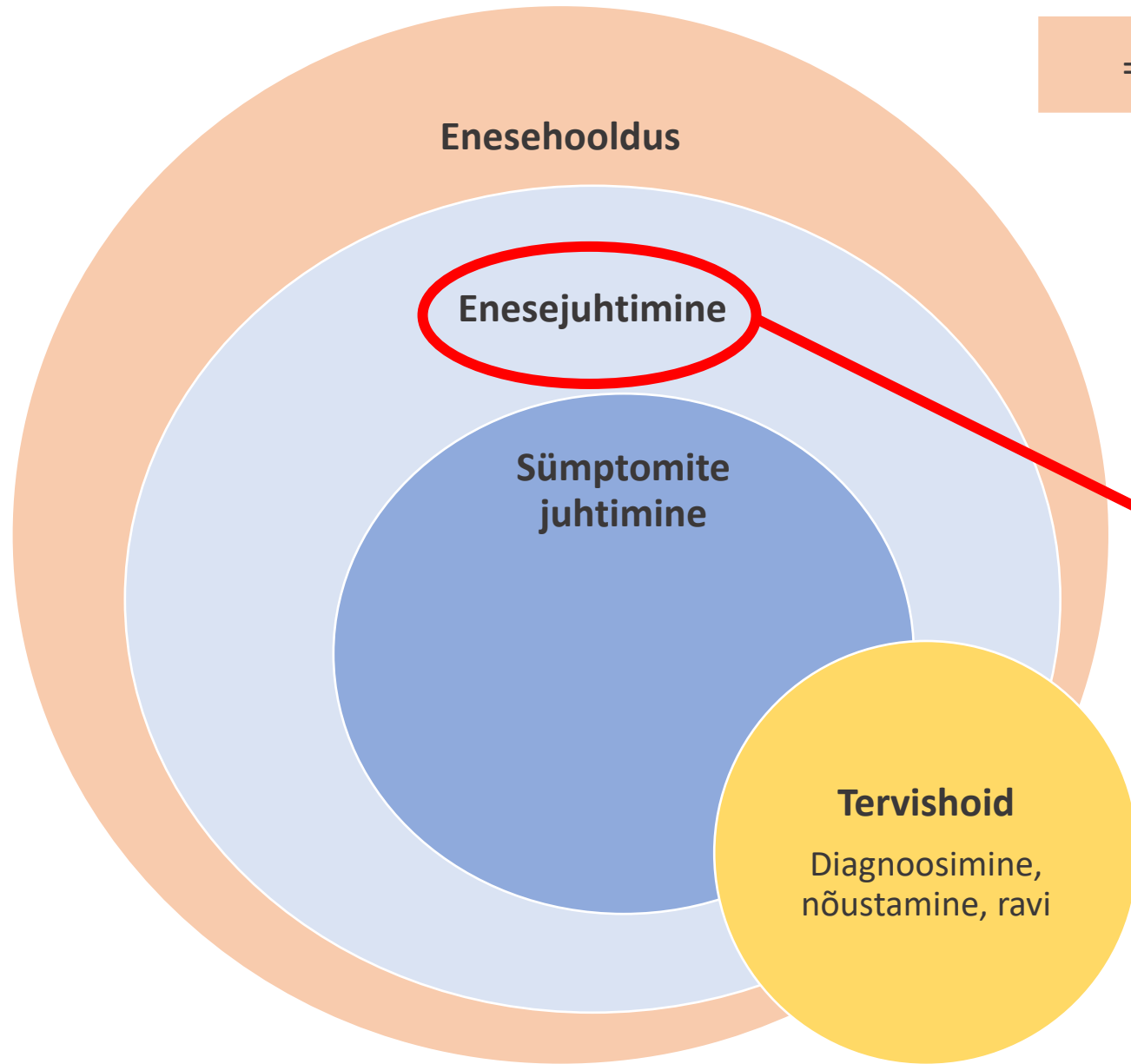

MULTI /INTERDISTSIPLINAARNE RAVI ON KROONILISE VALURAVI KULDSTANDARD

- Riskitegurite varajane avastamine soodustab **säilenõtkust** ja **emotsionaalset heaolu**, mis võib kroonilise valu kui mitte lahendada, siis tagasi pöörata (Cohen et al. 2021).
- Oluline on **multimodaalne** lähenemine, mis VÕIB hõlmata meditsiinilisi sekkumisi ja ravimeid, kuid selle põhirõhk on **kehalistel harjutustel** ja **psühholoogilistel sekkumistel** emotsionaalse heaolu säilitamiseks (NICE 2021).
- Esmatasandi arstiabis peaks kasutama **mittemedikamentooside ravimeetodeid KÕIGIL** kroonilise valuga patsientidel (SIGN 2013), kas koos medikamentoosse raviga või ilma.
- **Patsiendi enesejuhtimine!**

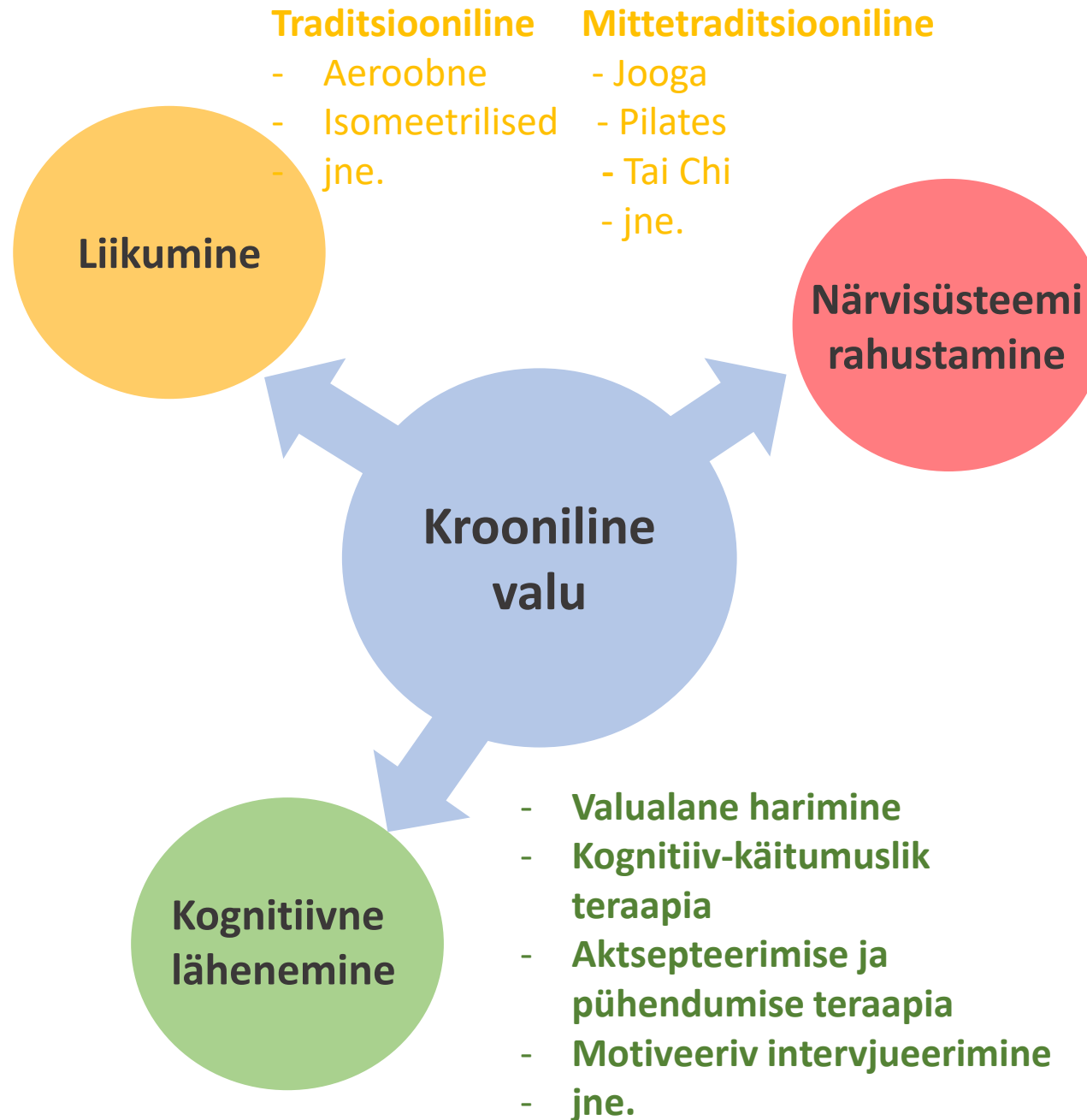
= tervislik eluviis

= haiguse tegeliku või võimaliku mõju juhtimine

= meetmed sümptomite vähendamiseks

Enesetõhususe ↑
Inimene saab ise oma valu mõjutada!

NOTSIPLASTILINE VALU

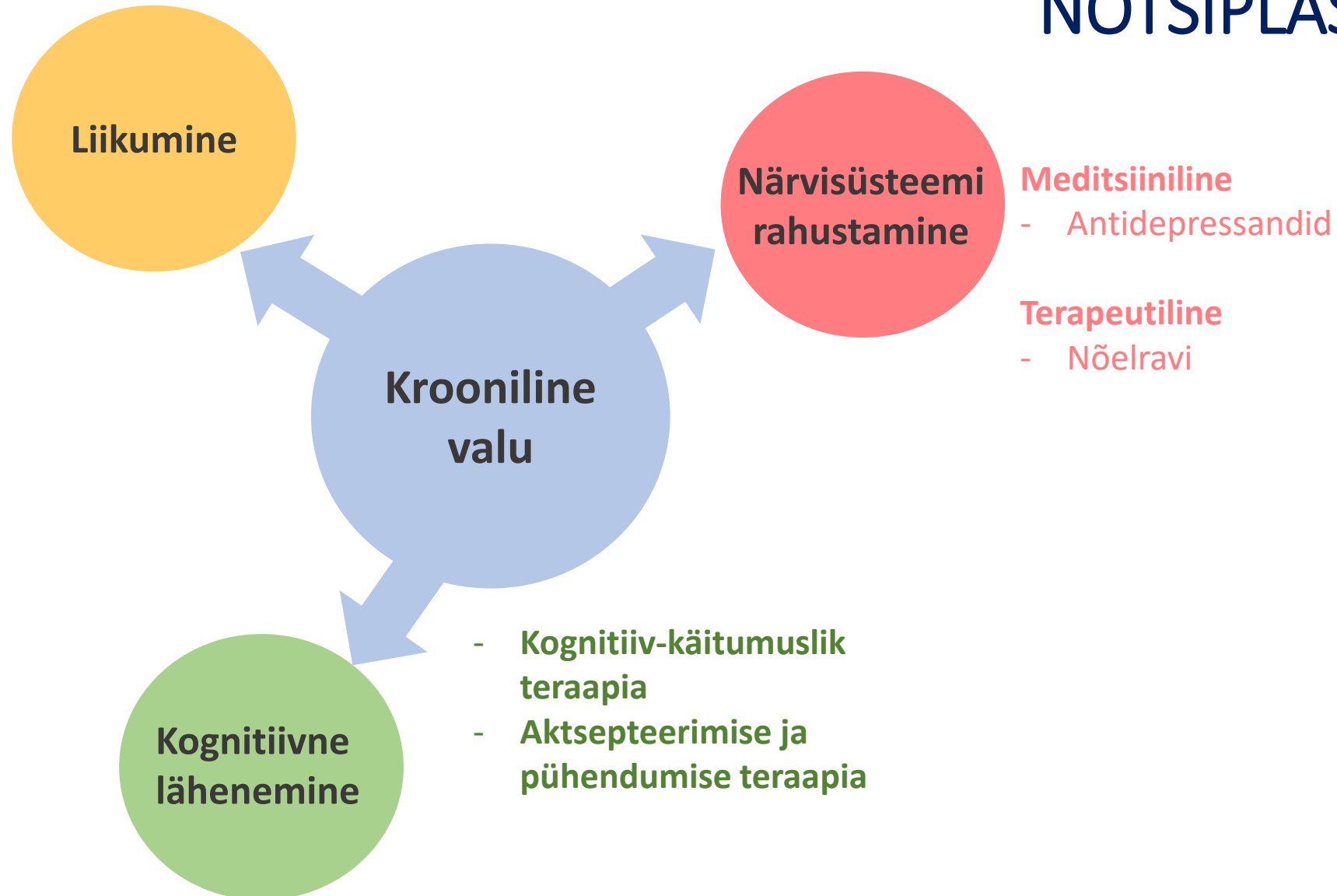
Meditiiniline

- Antidepressandid
- Membraani stabilisaatorid

Terapeutiline

- Valualane harimine
- Toitumine
- Hingamisharjutused
- Unehügieen
- *Graded motor imagery*
- Jooga
- Lõõgastusharjutused ja meditatsioon
- Sotsiaalne suhtlus
- Aeroobne tegevus
- Huumor
- Veeteraapia
- Toimetulekuoskused
- Toimetulekutraapiad
- Biotagasiside
- Pehmekoeteraapiad
- Manuaalteraapia
- Neuraalne mobilisatsioon

NOTSIPLASTILINE VALU

KÄSITLUSE PÕHIPUNKTID

1. Tuvastada kroonilise valuga patsiendi asjakohased **elustiili ja psühhosotsiaalsed riskitegurid**
2. Kas patsient soovib **lühi – või pikaajalist valu leevendust**
3. Kui pikaajalist ja valmis muutusteks, siis kombineerida **valualast harimist** võimalusel motiveeriva intervjuerimisega, et selgitada valu ja erinevate ELUSTIILIST tingitud faktorite mõju valule ja sellest tulenevat vajadust läheneda MULTIMODAALSELT elustiili faktoritele individuaalselt kohandatud viisil.
4. **Enesejuhtimise plaan** vastavalt patsiendi füüsilistele, psühholoogilistele ja sotsiaalsetele probleemidele: **valu, meeleolu, füüsiline aktiivsus, uni, ravimid, kaasuvad haigused.**
5. Vajadusel multimodaalne **interdistsiplinaarne taastusravi**: vajadusel medikamentoosne ravi, füsioteraapia, kliinilise psühholoogi teenus, valu juhtimise rühm, meeleolu- ja lõõgastusrühm (TÜK näitel)

Valu enesejuhtimise 10 sammu	Enesejuhtimise avaldus
1.samm: Valu kohta teadmiste kogumine	'Mõista valu ja seeläbi enesejuhtimise tõhusust'
2.samm: Aktsepteerimine	'Leppida sellega, et valu võib jääda, aga oma seisundit saab aktiivselt juhtida''
3.samm: Pauside tegemine ehk „pausimine“	'Kasutada pausimisoskusi oma igapäevaste tegevuste tasakaalustamiseks'
4.samm: Eesmärkide seadmine	'Seada eesmärgid ja premeerida end vastavalt vajadusele'
5.samm: Aktiivsemaks muutumine	'Parandada füüsilist vormi ja tervist'
6.samm: Meeleolude juhtimine	'Tegeleda oma stressi/ärevusega' 'Hallata oma paha tuju' 'Juhtida oma viha/peetumust'
7.samm: Uni	'Parandada / hallata oma unemustreid'
8.samm:Toitumine ja suhted	'Teavitada lähedasi, et nad mõistaksid antud valuseisundit' 'Säilitada tervislik toitumine'
9.samm: Lõõgastus ja teadvelolek	'Kasutada teadvelolekut ja/või lõõgastustehnikaid oma seisundi parandamiseks'
10.samm: Tagasilöökide juhtimine	'Valmistada ette tagasilöögiplaan juhuks, kui asjad lähevad valesti'

Kasutud uskumused →
valuaalne harimine

Füüsiline inaktiivsus →
aktiivsuse järk-järguline ↑

Unihäire →
une juhtimine

Stress →
stressi juhtimine

Ebatervislik toitumine →
tervislik toitumine

Sotsiaalne isolatsioon →
sotsiaalne suhtlus

INDIVIDUAALSELT KOHANDATUD VALU SELGITAMINE

- **Valuloo aktiivne kuulamine**
- Valuga seotud **uskumused**
  - ✓ Mida patsient ise peab oma valu põhjuseks?
  - ✓ Mis seoses valuga kõige rohkem hirmutab või paneb muretsema?
- **Domineeriv valu fenotüüp, vanus, kognitiivne võimekus, amet, vaba aja tegevused, ootused ravi suhtes** – vastavalt kohandada valu selgitamist
- Pole eraldiseisev meetod, alati **valualane harimine +**
  - Koos liikumisega üks peamisi viise patsientide abistamiseks
- Kõik tervishoiutöötajad!

INDIVIDUAALSELT KOHANDATUD VALU SELGITAMINE

- **Valuloo aktiivne kuulamine** **Küsi luba valu selgitamiseks!**
- Valuga seotud **uskumused**
  - ✓ Mida patsient ise peab oma valu põhjuseks?
  - ✓ Mis seoses valuga kõige rohkem hirmutab või paneb muretsema?
- **Domineeriv valu fenotüüp, vanus, kognitiivne võimekus, amet, vaba aja tegevused, ootused ravi suhtes** – vastavalt kohandada valu selgitamist
- Pole eraldiseisev meetod, alati **valualane harimine +**
  - Koos liikumisega üks peamisi viise patsientide abistamiseks
- Kõik tervishoiutöötajad!

INDIVIDUAALSELT KOHANDATUD VALU SELGITAMINE

- Valuloo aktiivne kuulamine

- Valuga seotud uskumused

✓ M

✓ M

- Dom
vaba
valu

***„Patsiendile valu selgitamise kunst on
öelda talle, et see on tema peas,
ütlemata talle, et see on tema peas,,***

David Butler

- Pole

- Koos liikumisega üks peamisi viise patsientide abistamiseks

- Kõik tervishoiutöötajad!

nuretsema?

is, amet,

andada

Patsiendiinfo

PÜSIV VALU

 Tartu Ülikooli Kliinikum

Patsiendiinfo

ПОСТОЯННАЯ БОЛЬ

 Tartu Ülikooli Kliinikum

1. Valu ei tähenda, et mu keha koed on kahjustatud/vigastatud

2. Mõtted, emotsioonid ja kogemused mõjutavad valu

3. Ma saan oma ülikaitsvat valusüsteemi ümber õpetada

Leake, HB, Moseley, GL, Stanton, TR, O'Hagan, E, Heathcote, LC. What do patients value learning about pain? A mixed-methods survey on the relevance of target concepts after pain science education. *Pain*. 2021 Oct 1;162(10):2558-2568.

Kasutud uskumused →
valuaalne harimine

Füüsiline inaktiivsus →
aktiivsuse järk-järguline ↑

Unihäire →
une juhtimine

Stress →
stressi juhtimine

Ebatervislik toitumine →
tervislik toitumine

Sotsiaalne isolatsioon →
sotsiaalne suhtlus

Valu enesejuhtimise 10 sammu	Enesejuhtimise avaldus
1.samm: Valu kohta teadmiste kogumine	'Mõista valu ja seeläbi enesejuhtimise tõhusust'
2.samm: Aktsepteerimine	'Leppida sellega, et valu võib jääda, aga oma seisundit saab aktiivselt juhtida''
3.samm: Pauside tegemine ehk „pausimine“	'Kasutada pausimisoskusi oma igapäevaste tegevuste tasakaalustamiseks'
4.samm: Eesmärkide seadmine	'Seada eesmärgid ja premeerida end vastavalt vajadusele'
5.samm: Aktiivsemaks muutumine	'Parandada füüsilist vormi ja tervist'
6.samm: Meeleolude juhtimine	'Tegeleda oma stressi/ärevusega' 'Hallata oma paha tuju' 'Juhtida oma viha/peetumust'
7.samm: Uni	'Parandada / hallata oma unemustreid'
8.samm:Toitumine ja suhted	'Teavitada lähedasi, et nad mõistaksid antud valuseisundit' 'Säilitada tervislik toitumine'
9.samm: Lõõgastus ja teadvelolek	'Kasutada teadvelolekut ja/või lõõgastustehnikaid oma seisundi parandamiseks'
10.samm: Tagasilöökide juhtimine	'Valmistada ette tagasilöögiplaan juhuks, kui asjad lähevad valesti'

PÜSIV VALU?

**TULGE JA OSALEGE
PATSIENTIDE KOHTUMISEL,
KUS ÕPITAKSE TEHNIKAID
PÜSIVA VALU JUHTIMISEKS**

Neljapäeviti
kokku kuuel korral

14:00-15:45

Osalevad:

- ✓ KLIINILINE PSÜHHOLOOG
- ✓ FÜSIOTERAPEUT
- ✓ TAASTUSARST

Rühma suunab ambulatoorse osakonna taastusarst

Tartu Ülikooli Kliinikum
Spordimeditsiini ja taastusravi kliinik

VALU JUHTIMISE RÜHM PATSIENTIDELE

Tartu Ülikooli Kliinikum on võimalik osaleda rühmas, kus õpetatakse juhtima oma valu, et sellega paremini toime tulla.

Kohtumised toimuvad kord nädalas neljapäeviti kl 14:00-15:45, kokku kuuel korral. Rühmas on keskmiselt kaheksa osalejat. Rühma saab suunata ambulatoorse osakonna taastusarst.

Rühma juhendavad ja selles osalevad vastavalt teemale: kliiniline psühholoog, füsioterapeut ja taastusarst.

Käsitletavat teemasid:

- valu olemus, seos närvisüsteemiga
- ravimite kasutamine valuravis
- stressi ja valu vahelised seosed
- uni ja lõdvestusharjutused
- liikumise mõju valule
- üle- ja alategutsemisest hoidumine, pauside tegemine
- mõtete mõju enesetundele
- tagasilöögid ja nendega toimetulek

MIDA PEAVAD ARSTID TEGEMA?

- Arsti esmane ülesanne on leida kehaline põhjus ja seda ravida, kuid enamikul kroonilise valu juhtudest puudub biomeditsiiniline seletus.
- Sama oluline kui täpse meditsiinilise diagnoosi panemine on kroonilise valu ravis **valu valideerimine, kindlustunne ja ohutussõnumite edastamine** - eriti kroonilise primaarse valu puhul!
- Siin ei ole arstid jõuetud, sest me suudame **pakkuda kindlus- ja turvatunnet, leevendades HIRMU**, mis võib olla valu käivitajaks.
- Sotsiaalkultuurilised tegurid mängivad kroonilise valu kogemuses olulist rolli - selgitada patsiendile nende rolli valu püsimises.

Sullivan et al. 2023

KOJU KAASA

Kroonilise valu edukas käsitus nõuab patsiendi harimist ja enesejuhtimise võtmeoskuste iseseisvat valdamist - **inimene saab ise oma valu mõjutada!**

Mittemedikamentoossed sekkumised KÕIGIL kroonilise valuga patsientidel, vajadusel juurde medikamentoosne ravi

- kognitiivsed sekkumised
- liikumine/harjutused
- närvisüsteemi rahustamine

*„Inimesi ei huvita, kui palju sa tead,
kuni nad ei tea, kui palju sa hoolid“*

Theodore Roosevelt